

Четверта підгрупа принципів – це принципи психологічного діагностування й моніторингу професіологічних об'єктів: методичний принцип, принцип оцінювання результативності діяльності, принцип психологічного супроводу, принцип консультування.

Методичний принцип психологічного діагностування й моніторингу професіологічних об'єктів акцентує увагу дослідника на використанні методів професійної психології, які у свою чергу базуються на наступних методологічних принципах: суб'єктивному, що ґрунтується на самопізнанні явищ і об'єктивному, що передбачає вивчення психологічних явищ засобами зовнішнього пізнання.

Наступною групою принципів рівня взаємодії педагогічних наук (наукових дисциплін) є загальнодидактичні принципи. Відповідно до класифікації А.П. Беляєвої їх поділяють на принципи змісту професійної освіти й принципи процесу професійної освіти. У нашому випадку це принципи дослідження змісту трансформації післядипломної педагогічної освіти й принципи дослідження процесу професійного навчання педагогів. При цьому під змістом післядипломної педагогічної освіти розуміється форма відбиття змісту й характеру професійної праці педагогів, що характеризує різні її боки й аспекти системи понять. На рівні внутрішніх взаємодій професіології післядипломної педагогічної освіти (або на рівні внутрідисциплінарної взаємодії) варто розглядати принципи вивчення професіологічних явищ, які виявляються на конкретному технологічному, методичному й іншому суцільно внутрішньому для професіології рівні. Звідси ці принципи можна визначити й обґрунтувати тільки після проведення конкретних професіологічних досліджень, наприклад, проектування моделі педагогічної професії.

Список використаних джерел

1. Беляева А.П. Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования / А.П.Беляева. – СПб.: Ин-т профтехобразования РАО, 1997. – 226 с.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учеб. пос. / Э.Ф.Зеер. – Екатеринбург: Урал. гос. проф.-пед. ун-т, 1999. – 280 с.
3. Беляева А.П. Интегративная теория и практика многоуровневого непрерывного профессионального образования / А.П.Беляева. – СПб.: Ин-т профтехобразования РАО, 2002. – 240 с.
4. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність, перспективи розвитку: Наук. метод. посібник / [за ред. В.В.Олійника, Л.І.Даниленко]. – К.: Міленіум, 2005. – 203 с.
5. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В.П.Андрущенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень та ін.; за ред. В.Г.Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – 853 с.
6. Муқан Н. В. Професійний розвиток педагога: етапи та їх характеристика / Муқан Н.В., Гаврилюк М.В. // Наукові записки інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України; За ред. академіка С.Д.Максименка. – К.: Міленіум, 2007. – Вип. 34. – С.321–329.
7. Cochran–Smith M. The outcomes question in teacher education / Cochran–Smith M. // Teaching and Teacher Education. – 2009. – № 17. – P. 527 – 546.

Пашков В.В. Философское осмысление проблем профессиологии в системе последипломного педагогического образования

Анализируются методологические аспекты профессиологии в системе последипломного педагогического образования. Автор рассматривает проблемы становления и развития профессионально важных качеств личности педагога – специалиста.

Ключевые слова: профессиология, методологические принципы, педагог, последипломное педагогическое образование.

Pashkov, V.V. Philosophic Comprehension of Professiology Problems in the System of Post-Graduate Pedagogic Education

The article analyzes methodological aspects of Professiology problems in the system of post-graduate pedagogic education. The author studies the problems of formation and development of a pedagogue—master's professionally important features.

Key words: Professiology, methodological principles, pedagogue, post-graduate pedagogic education

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 13:17.023.32

Андрущенко Т.В.

Проблеми управління цивілізаційними процесами в період глобалізації

Аналізуються суперечності глобального розвитку цивілізації, їх вирішення управлінськими та організаційними засобами.

Ключові слова: людина, суспільство, глобалізація, культура, розвиток.

Сучасні глобальні процеси не відбуваються хаотично, а є керованими та організованими. Закономірно постає питання про глобальну керованість світом та світовим розвитком, а також про роль окремих суб'єктів у глобалізаційних процесах. Варто погодитись з позицією В.Співака про те, що окремі взаємопов'язані елементи, які утворюють кістяк глобальних процесів (особистості, нації–держави, людство та світо-система націй–держав), розвиваються одночасно, але не рівномірно. Найбільш повно процес глобалізації охоплює економіку і фінанси, активно, але менш повно – політику, ще менше – духовне життя суспільства, національну культуру, традиції, право, мораль. Досить часто це призводить до зміщення пріоритетів при оцінці глобальних реалій [1, с.183]. Очевидно лише за умови, коли глобальне управління базуватиметься на діяльності демократичних та суверенних держав, можливий і подальший цивілізаційний розвиток.

Між країнами світового співтовариства існують суперечності, що часто призводять до регіональних і міжрегіональних конфліктів із застосуванням зброї. У ХХІ ст. глобальні проблеми ставлять перед людством завдання, яке має доленосне значення: подолати політичні і воєнно-політичні суперечності і конфлікти заради успішного вирішення глобальних проблем. Треба будь-що зберегти мир на планеті. А це означає, що народи світу мають засвоїти *нове політичне мислення*. Нове політичне мислення знаменує усвідомлення важливості і негайного вирішення глобальних проблем, включаючи розробку системи ефективних міжнародних процедур і механізмів, здатних забезпечити збереження і розвиток людської цивілізації в цілому.

Нове *політичне мислення*, пов'язане зі створенням певного кодексу глобальної поведінки. В основі його лежить, на думку А. Етціоні, «зародження глобального консенсусу щодо того, що вважати благом», що постає джерелом «м'якої» нормативної влади, цілком заснованої на силі переконання [2, с.61]. В уявленні А. Етціоні світ фактично рухається до синтезу сітету Заходу до індивідуальних прав з пошануванням Сходу до соціальних зобов'язань, західної уваги до автономії особистості та східної турботи про суспільний порядок, правового і політичного егалітаризму Заходу з авторитаризмом Сходу, секуляризму й морального релятивізму Заходу зі східними уявленнями про потойбічне існування і трансцендентальні смисли [2, с. 62].

Сучасне політичне мислення формувалося поступово. Воно ввібрало в себе глобалістські ідеї міжнародних неурядових організацій, прогресивні демократичні ідеї соціал-демократії. У кінці 80–х років у колишньому СРСР було розроблено теоретичну концепцію сучасного політичного мислення [3]. Вона вперше зруйнувала «образ ворога», вийшла на арену світової політики, почала впливати на міжнародні контакти, на масову суспільну свідомість і на погляди провідних політичних лідерів.

Назвемо основні *рис* сучасного політичного мислення.

1. Пріоритет виживання людства та ідея пріоритету загальнолюдських цінностей у світовій політиці. До 1983 року радянські й американські вчені обрахували на ЕОМ наслідки обміну ядерними ударами. Те, що станеться з планетою після такого обміну («напівзима»), означає загибель цивілізації, це науково доведено. Отже, «ядерна зима» не може бути засобом для досягнення політичних, економічних, ідеологічних, взагалі будь-яких цілей. Для виживання людства необхідно, щоб перше місце в міжнародній шкалі пріоритетів посіли загальнолюдські цінності на противагу класовим, національним, релігійним, груповим тощо. Тільки нині, коли загроза загальнопланетарної катастрофи стала реальністю, ідея пріоритету загальнолюдських інтересів і цінностей почала переходити в площину практичної політики. Сьогодні кожному зрозуміло: без реалізації загальнолюдських інтересів неможливий прогрес суспільства.

2. Концепція суперечливого, взаємозалежного, цілісного й ненасильницького світу. Глобальне співтовариство розвивається на базі закону інтернаціоналізації суспільного життя. Реалізація цього закону потребує подолання конфронтації. Жодна держава не може розвиватися ізольовано й автономно, не завдаючи собі величезних втрат. Становлення взаємозалежного й цілісного світу, попри всі суперечності, – необхідний і реальний процес.

Чи буде цей світ ненасильницьким, може визначити тільки рівень суспільної свідомості. Насильство дуже глибоко ввійшло в практику міжнародних відносин. Але не вмирає надія на те, що ненасильство стане єдино правильною тактикою виживання людства в ядерну епоху. Ненасильство прийде в душі людей. Вони, кінець–кінцем, усвідомлять: насильство, примус, терор несумісні зі світом честі, взаємоповаги, довіри, в який вступає цивілізація на початку ХХІ століття.

3. Важливим моментом сучасного політичного мислення, який розкриває філософію сучасної міжнародної політики, став пошук правильного співвідношення таких понять, як «баланс сил» і «баланс інтересів» [4, с.348–360]. За умов економічної та ядерної небезпеки, що тяжіє над людством, цілком природно, що на зміну взаємної підозрливості й недовіри, які нещодавно панували у сфері міжнародних відносин, приходить усвідомлення необхідності балансу інтересів на засаді взаємоприйнятних компромісів. За таких умов об'єктивно необхідним є нове розуміння світової ситуації, коли вирішення проблем власної національної безпеки кожний суб'єкт розглядає крізь призму досягнення міжнародної безпеки. Як свідчить розвиток подій, можливість збереження життєво важливих національних інтересів будь-якою державою в сьогоденні світі багато в чому залежить від надійності системи міжнародної безпеки.

4. Ще однією важливою рисою міжнародної політики нині є *свобода вибору*. Ідея свободи вибору була колись складовою частиною принципу мирного співіснування, на словах широко підтримувалася всіма державами, але в реальному житті постійно порушувалася. Розглядаючи зміст та характер цього політичного явища, можна визначити два його важливі виміри: соціально-політичний (право на вибір суспільного ладу) і міжнародний (право держави вибирати свій курс на світовій арені, шляхи та методи забезпечення національних інтересів, своїх партнерів і союзників). Таким чином, свобода вибору для кожної держави полягає не тільки в багатоваріантності її соціально-політичного розвитку, а й у праві кожної держави на таку зовнішню політику, яка б відповідала її національним інтересам.

Однак у втіленні нового політичного мислення в життя існують деякі проблеми – насамперед політичного та правового характеру. Сутність більшості з них полягає у відсутності чіткої системи прийняття та реалізації рішень, побудованих на основі нового політичного мислення, а також гомогенної системи управління, невпорядкованості глобальних процесів.

Насамперед треба відзначити, що світовий процес все більше розглядається з точки зору зростання чи зниження впорядкованості зв'язків і відносин. На цьому ґрунті з'явилися концепції, за якими формування глобального суспільства має супроводжуватися переходом від міжнародного до світового порядку, коли загальносистемна структура визначатиме внутрішньосуспільні процеси на національному і локальному рівнях. Багато вчених визнають перехід від міжнародного до світового порядку єдиною альтернативою світовому безладу, стихійному розвитку людства. У Бек осмислює гло-

балізацію як «політизацію, тобто ступінь інтеграції світової спільноти, що відбулася, і стає основою переорієнтації та реорганізації політичного простору» [5, с.194–195].

Зростає усвідомлення, що умовою справжнього світового ладу має бути глобалізація управління світовим розвитком. Проблеми сутності, способів, моделей і наслідків глобального управління, перспективи появи глобальних наддержавних політичних структур стали предметом уваги багатьох дослідників, серед яких можна назвати О. Білоруса, О. Болгова, І. Василенко, Ф. Войтоловського, М. Делягіна, М. Косолапова, В. Кременюка, Г. Морозова, М. Стрежньову, К. Бартлетта, С. Гошала, Л. Брауна, Р. Кохейна, Т. Сінклера, А. Вендта, Дж. Джонсона, Е. Лінклейтера, К. Мушакодзі, В. Рейніке, Дж. Розенау, Р. Фолка, Е. Страуса, А. Етціоні, О. Янга. У процесі розвитку глобальних досліджень увага вчених все більше зміщується в площину технологічних, управлінських проблем глобалізації.

Подібно до того, як економічна система глобалізму, будучи продуктом глобалізації економіки, є в певному розумінні її запереченням, те ж саме відбувається й у політико-управлінському вимірі глобалізації. Мабуть, головною причиною цього є те, що не існує глобальних політичних інститутів, які забезпечували б рівновагу як між елементами «глобальної тріади», так і у відносинах між глобальними центрами влади і глобальним громадянським суспільством. На рівні держави ці функції виконують інститути політичного представництва і політичні партії. Але ще незрозуміло, що може їх замінити на глобальному рівні, і це розбалансує механізм глобального управління [6, с.153].

Політичне управління має формальний характер, офіційний статус, що відмежовує його від неформального політичного лідерства. Як зазначає О. Шабров, «у громадянському суспільстві домінують механізми самоорганізації, а в державі – управління» [7, с.88]. Держава, як відомо, є типом політично організованого суспільства. Розвиток процесів політичної організації глобального суспільства, який визначається як мондіалізація, зумовлює формування, інституціоналізацію політичної системи мондіалізму. «Глобальне управління, – як зазначає С. Сіденко, – в сучасних умовах розвивається, однак здійснюється незбалансовано і має свої особливості» [8, с.503].

Хоча політична система мондіалізму містить певну інституційну структуру, специфіка міжнародної ієрархізації не передбачає можливості виокремлення політичного керівництва в такому розумінні. Його місце посідає стратегічне управління глобальним розвитком, предметом якого є стратегія управління глобалізацією. Щоб стати реальною програмою дій, стратегія управління глобалізацією має носити справді глобальний характер і бути розробленою й ухваленою в межах багатосторонньої організації, яка користується загальним авторитетом.

«Активно формується поствестфальська міжнародно-правова парадигма, яка закріплює у суспільній свідомості та у просторі міжнародних відносин новий звичай у якості специфічної норми своєрідного протоправа», – зазначає О. Неклеса [9, с.242]. Характерні риси цього «протоправа» – нечіткість законодавчої бази, превалювання владної політичної ініціативи над юридично закріпленими повноваженнями і сталими формами поведінки держав на міжнародній арені, неформальний характер ряду пливових організацій, анонімність і принципова непублічність значної частини рішень, які вони приймають. Серед новацій є також практика судового переслідування відставних і навіть діючих глав держав та урядів, інших високопосадовців з боку міжнародних та іноземних органів судочинства.

З цього випливає й те, що найважливішим елементом нормативно-регулятивної підсистеми є принцип *глобальної відповідальності* держав, корпорацій та інших учасників глобальної взаємодії. Його утвердження спрямовується на забезпечення інкорпорації національних держав у структуру політичної системи мондіалізму. Значення цього принципу не раз підкреслювали міжнародні організації, в тому числі й Генеральна Асамблея ООН. Комісія з міжнародного права протягом кількох років розробляла правові норми про міжнародну відповідальність держав, а 12 грудня 2001 року Генеральна Асамблея ООН за підсумком цієї роботи прийняла резолюцію, додатком до якої став документ «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні дії». В ньому особливо увагу приділено відповідальності перед світовою спільнотою за порушення імперативних норм загального міжнародного права.

Об'єктивно «кодекс міжнародної поведінки» має бути спрямований на захист колективних, загальних інтересів світової спільноти. Нині спостерігається певна еволюція в напрямі визнання «міжнародної спільноти» суб'єктом міжнародного права. Підтвердженням цього є, зокрема, рішення Міжнародного Суду у справі Б. Тракша, яке визнало існування обов'язків стосовно «міжнародної спільноти». Розробляється концепція спільної спадщини людства. Спостерігаються також спроби наділити правом виступати в якості втілення («організованої міжнародної спільноти») певну глобальну організацію, насамперед ООН.

Та увага ООН все більше зосереджується на постконфліктному миротворенні, тобто на відновленні державної влади, активізації взаємодії між державою і суспільством, похваленні громадянського суспільства та відтворенні інституційних засад економічного і соціального розвитку в період після конфлікту. Предметом координуючих і спрямовуючих зусиль з боку ООН стали й інші аспекти внутрішнього життя суспільств, навіть тих, у яких не було збройних конфліктів. Йдеться про діяльність, спрямовану на утвердження універсальної моделі демократії. Так, у вересні 2005 р. було вирішено створити Фонд демократії ООН, який мобілізував внески на суму 49 млрд. дол. США [10, с.129].

Особливо важливо, що підсистема глобальних норм створюється в умовах кризи довіри до можливостей національної держави та інтенсивного розвитку інфраструктури глобального громадянського суспільства – міжнародних неурядових організацій, транснаціональних неформальних структур і громадських рухів. На тлі девальвації державного суверенітету поряд з міждержавними механізмами глобального управління активно використовуються транснаціональні інститути глобального громадянського суспільства.

Глобальне управління значною мірою ґрунтується на різних формах міжнародної співпраці між суспільним і приватним секторами (public-private partnership), а також на колективному пошуку і розв'язанні проблем: оскільки управлінські ресурси з вирішення міжнародних і глобальних проблем (знання взаємозв'язків, здатність установлювати межі і наведення порядку) часто розосереджені між різними гравцями, значення public-private partnership, що виходить за межі окремої країни, зростає.

Представники громадянського суспільства і приватного сектора беруть дедалі активнішу участь у глобальному управлінні. Форми цієї участі варіюються від висування ідей і пропозицій до здійснення конкретних заходів, таких, як, наприклад, надання послуг у сфері суспільної охорони здоров'я чи продовольчої допомоги. Уряди зберігають за собою монополію на закріплення і проведення тієї чи іншої політичної лінії, однак недержавні актори відіграють все більшу роль на етапах визначення проблеми, аналізу проблемних зв'язків і безпосереднього виконання (наприклад, збір даних, моніторинг, робота в приватно-громадських інститутах з регулювання).

Для цих «транснаціональних комунітарних організацій» (термін А. Етціоні) характерний набір єдиних ціннісних орієнтирів і зв'язків між їх лідерами та пересічними учасниками. Ці організації відіграють значну роль у міжнародних моральних діалогах, в ході яких виробляються транснаціональні цінності і норми, що відіграють роль «м'якого права» і сприяють досягненню «глобального нормативного синтезу». Вони активно просувають ідею: заради спільного прогресу треба принести в жертву частину національного суверенітету. Їх діяльність пробуджує буденну космополітичну свідомість, що стає важливим чинником глобальної громадянської активності.

Тим самим роль «транснаціональних комунітарних організацій» доповнюється активними процесами персоналізації міжнародних відносин, які відкривають перед індивідами можливість набувати членство у різних національних і наднаціональних політичних спільнотах, здійснюючи в такий спосіб право участі в управлінні й самовизначенні від локального до глобального рівня. Під впливом змін у свідомості громадян змінюється й самоусвідомлення активних глобальних акторів, котрі все більше розглядають себе як членів глобальної спільноти, що безальтернативно примушуються до діалогу і кооперації. Відтак, глобальність стає основою політичного мислення і політичної дії.

Формулу глобального громадянського суспільства сприймають не всі дослідники, зокрема Е. Гідденс у роботі «Global Civil Society» [11], вважає її суцільним неологізмом,

оскільки вона покликана встановити баланс двох процесів – зниження ролі держави та різке підвищення ролі ринку. У концепції вченого ідея глобального громадянського суспільства має три основних виміри: громадянськість, інформативність, участь.

Відповідно до цього важливим питанням є визначення основних структурних елементів глобального суспільства. На нашу думку, ними виступають: відносини між суб'єктами глобальної соціальної організації; відносини між глобальним суспільством та іншими формами соціальної організації; механізми регулювання системи глобального суспільства; механізми розвитку глобального суспільства.

Слід зазначити, що глобальне суспільство характеризується саморегульованим рівнем розвитку, подвійною роллю держави (глобальної та національної), подвійною системою цінностей (глобальних та національних) та соціальною солідарністю. При цьому обов'язково слід виходити з розуміння глобального суспільства, яке базується на єдності релігійно-культурних відмінностей та спільних моральних цінностей людства.

Формування глобального суспільства сьогодні у будь-якому разі перебуває під економічним та політико-культурним впливом. Проте в цілому така форма соціальної організації, як глобальне суспільство, не має чіткого розуміння, на що саме сподіватись від окремих національних суб'єктів такої організації. Це пояснюється, зокрема, тим, що в умовах глобального суспільства формується нова політична культура, яка репрезентує нове нормативне ставлення до процедур прийняття управлінських рішень, утвердження правил поведінки та особливо ставлення з боку відповідних суспільних груп до політичних інститутів. Так, в умовах функціонування глобального суспільства формується нова модель культури інтегративної (інтегральної) життєдіяльності, яка має виключно інтерсуб'єктивний характер. На думку М.Стрежньової, вона виникає та існує тільки у спілкуванні між членами окремої соціальної групи, включає в себе розуміння (когнітивна), моральні (ціннісні) та інстинктивні компоненти, об'єднані у різних комбінаціях [12].

Деякі песимістично налаштовані суспільствознавці стверджують, що в сучасному світі відбувається втрата цінностей, і інтереси починають тотально панувати над цінностями, що світ спрощується і прагматизується, і такі тези досить резонансні. Але коли після подібного твердження ставиться жирна крапка, те це помилка. Крім нівелювання звичних цінностей, у світі відбувається інтенсивний процес формування системи нових цінностей, причому системи яскраві, що динамічно розвивається і пов'язаної з гностичним світоглядом [13, с.9].

З одного боку, не можна виключити, що в результаті сформується «всесвітня громадянська солідарність» (Ю. Хабермас) [14, с.55], що напевно буде володіти меншою сполучною здатністю, ніж та, що склалась в Європі протягом одного-двох сторіч як «державно-громадянська солідарність». Говорячи про необхідність формування міжнародної стратегії управління глобалізацією, російський дослідник І. Іванов також наголошує на тому, що «принципово важливо закласти в основу такої стратегії морально-етичні принципи, які поділяються всіма членами міжнародної спільноти, і в першу чергу – ідею соціальної солідарності людства» [15, с.20].

Проте формування цієї солідарності не може носити тоталітарного характеру, як це відбувалося у XX сторіччя, у якому тоталітарні суспільства були насильницьким шляхом гомогенізовані та солідаризовані. Адже головним джерелом легітимності в новій глобальній архітектурі стає нетерпимість до масового вбивства із застосуванням зброї масового знищення, широкомасштабного тероризму й геноциду. Як зазначає А. Етціоні: «вживання будь-якого режиму все більше вимагає як внутрішньої, так і міжнародної легітимності» [16, с.70]. Тим самим нове політичне мислення, поступове формування глобальної політичної культури є передумовою відмови людства від тоталітаризму як способу організації суспільного ладу.

Тоталітарні суспільства стали предметом наукової рефлексії у роботах Ф. фон Гайека «Дорога до рабства», у якій автор головною причиною появи тоталітарних режимів вважав розширення соціального планування до меж, які позбавляють людину свободи та перетворюють її у гвинтик державного механізму, К. Поппера «Відкрите суспільство та його вороги», де тоталітаризм був визначений як штучна система, створена внаслідок реалізації утопічних проєктів, а також Х. Арендт «Джерела тоталітаризму». Завершальною подією в процесі становлення первісної концепції

тоталітаризму слід вважати вихід книги К. Фрідріха та Зб. Бжезинського «Тоталітарна диктатура та автократія», у якій було зроблено спробу формалізації основних ознак тоталітарного режиму. До таких більшість авторів відносять: 1) єдину масову партію, яку очолює харизматичний лідер; 2) офіційну ідеологію, яку повинні сповідувати всі члени суспільства; 3) монополію на засоби масової інформації; 4) монополію на засоби збройної боротьби; 5) терористичний поліцейський контроль за суспільною поведінкою; 6) централізований контроль та управління економікою.

Тоталітарні режими надають усій суспільній системі ідеологічного забарвлення, а суспільному розвитку штучної траєкторії. Специфіка тоталітарного розвитку полягає в тім, що політична влада намагається силоміць притягнути дійсність до ідеальної моделі «справедливого суспільного ладу». Такий тип Ф. Гайек назвав «централізованим колективістським плануванням», яке своїм наслідком має руйнацію конкурентних механізмів саморозвитку суспільства [17, с.192–193]; а К. Поппер охарактеризував як «хуліганську інженерію», яка усуває з процесу суспільного розвитку індивіда [18, с.178–185].

Виходячи з усього вище сказаного, цілком очевидно, що за умов зростаючої взаємозалежності забезпечити на практиці гарантії гармонійного та мирного розвитку кожної держави і народу може лише по-справжньому демократична система міжнародних відносин. Цілком вона ще не склалася, у відносинах великих держав і малих країн ще не подолано рецидивів імперських підходів, погрози силою, блокадою, торговельно-економічними санкціями – аж до воєнної інтервенції включно. Усе це підтверджує, що демократизація міжнародних відносин не може бути локальною, вибірковою; вона має бути інтернаціональним, всезагальним процесом. Адже, на думку К.Поппера, нам відомі лише дві альтернативи динаміки соціальних процесів: «або диктатура, або будь-яка форма демократії» [19, с.42].

Поштовх для нових теоретичних дискусій дала сучасна концепція глобальної демократизації як провідного фактору світового політичного розвитку. Питання глобальної демократизації особливого поширення набули у наукових дискурсах наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. З одного боку, зауважує М.Шаповаленко, глобальна демократизація означає ріст числа демократичних держав за межами західної цивілізації, з іншого – передбачає посилення дієвості існуючих демократичних інститутів і підвищення їх адаптивних можливостей в умовах глобалізації. Цей термін містить в собі визнання того, що глобальна демократизація є домінуючою тенденцією розвитку політичної організації світової спільноти [20, с.162]. Водночас прихильники даної концепції звертають особливу увагу на ймовірність появи нових форм демократії у незахідних цивілізаціях в умовах глобалізації, тобто в умовах посилення взаємозалежностей у сучасному світі, на проблему нового типу взаємовідносин цивілізацій і появу на різноманітному національно-культурному ґрунті нових типів демократичних режимів.

Навіть якщо проаналізувати ці процеси за формальними ознаками, можна зробити висновок, що процеси демократизації у сучасному світі набувають дійсно глобального масштабу. Поза її впливом залишаються тільки деякі мусульманські країни та комуністичні режими. Причому, як влучно підкреслює О.Бабкіна, різні варіанти глобальних демократичних змін відбуваються майже синхронно, хоча й у зовсім різних і важко порівнянних між собою історичних, культурно-цивілізаційних, соціально-економічних, політичних та інших контекстах. Вихідні характеристики суспільних систем, що трансформуються, а також їхніх політичних режимів, істотно різняться – від воєнних хунт у Латинській Америці та Південній Європі до посттоталітарних режимів у колишніх європейських соціалістичних країнах [21, с.8].

Демократизація міжнародних відносин, світового політичного процесу потребує як необхідної передумови – демілітаризації. Як разом з багатьма іншими дослідниками обгрунтовує А. Мироненко, **роззброєння** – центральний пункт демілітаризації [22, с.74–82]. Але цим демілітаризація не обмежується. Вона охоплює глобальну сферу міжнародних відносин: ліквідацію військово-політичних блоків; конверсію науки, а також невійськової промисловості, що виконує військові замовлення; звільнення державних політичних і управлінських структур, суспільних інститутів, способу життя мільйонів людей, їхньої свідомості від надмірного впливу військового елемента.

Демілітаризація, сприяючи формуванню світової економіки, інфраструктур, що забезпечують перехід від епохи конфронтації до співробітництва народів і держав,

одночасно створює умови для гуманізації міжнародних відносин. Саме в мирний час, скинувши з себе тягар гонки озброєнь (військові витрати держав у наш час сягнули майже 1 трлн дол. на рік) і реально гарантуючи міцну загальну безпеку, людство здатне висунути на передній план світової політики Людину з її цілями, інтересами і потребами.

Гуманізація міжнародних та міждержавних відносин означає, що політика провадиться заради людей; що інтереси людини, її права і свободи вищі за інтереси і права держави; що не люди живуть і працюють задля держави, а, навпаки, держава має існувати для людей, бути їхньою зброєю, засобом, а не самоціллю і самоцінністю [23, с.118]. Носієм вищого суверенітету є народ; головний критерій діяльності будь-яких державних і суспільних інститутів – служіння людям; найвища мета соціального розвитку – вільна, невідчужена особистість, дійова система вільних суспільних відносин. Гуманізм громадян, суспільства та всесвітніх міжнародних відносин із вікової мрії людства може перетворитися в реальність тільки протягом тривалого історичного процесу.

Упровадженню в міжнародні відносини принципів демократизації, демілітаризації та гуманізації повинно активно сприяти сучасне політичне мислення. Воно зародилося в другій половині 40-х років, коли великі фізики світу на чолі з А. Ейнштейном усвідомили страшну загрозу, пов'язану з використанням ядерної енергії у військових цілях. У 1946 році А. Ейнштейн попереджав, що людство ідеологічно не готове до технічного застосування енергії атома. Таке застосування потребує нового мислення, принципово інших підходів до взаємовідносин держав і народів, до розробки нової системи загальної безпеки. Якщо нове мислення не проникне в масову свідомість, цивілізацію приречено на загибель.

У 1955 р. було опубліковано маніфест «Рассела – Ейнштейна», який був спрямований проти використання і поширення атомної зброї. Цей маніфест – результат усвідомлення принципово нової глобальної небезпеки, яка нависла над людством. Підтриманий значною частиною світового наукового співтовариства, цей маніфест попереджував людство про небезпеку, яка загрожує йому і закликав «навчитися мислити по-новому», для того, щоб за атомної доби зберегти цивілізацію. Учені, які виступали за мир, роззброєння, міжнародну безпеку і наукове співробітництво, прийшли до висновку про необхідність об'єднання зусиль і у 1957 р. провели першу конференцію своїх прибічників в Пегуші (Канада). Цей рух став однією із найвпливовіших міжнародних організацій, які пропагують мир і роззброєння [24, с.18].

Звісно, неможливо абсолютизувати світові політичні реалії безвідносно до того, чим є насправді суб'єкти міжнародного права; неможливо досягти цілковитого демократичного розвитку світового політичного процесу, коли у світі зберігаються недемократичні режими.

Треба наголосити також, що міжнародні відносини попри всю їхню важливість поки що мають вторинний (щодо національно-державних відносин і структури) характер. Проте зараз практично жоден народ, жодна держава не можуть нормально розвиватися за умов автаркії, ізоляції. Унаслідок об'єктивного розвитку сучасної цивілізації, світової економіки, техніки і технології, інформації і культури всі країни незалежно від свого місця у світовому співтоваристві залучено до глобальної й регіональної системи взаємозв'язків і взаємовідносин.

Список використаних джерел

1. Співак В.М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації: Монографія. – К.: Логос. – 416 с.
2. Энциопия А. От империи к сообществу: новый подход к международным отношениям / А. Энциопия; [пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева]. – М.: Ладомир, 2004. – 342 с.
3. *Аппатов В. II.* Новое политическое мышление и современные международные отношения: анализ современной политологии / В. П. Аппатов: [монограф.]. – Одесса: Астра-Принт, 1991. – 278 с.
4. Кремень В. Україна: шлях до себе: Проблеми суспільної трансформації: [навч. посібн. для студентів вищих навч. закл.] / В. Кремень, В. Ткаченко. – К.: Вища школа, 1999. – 446 с.
5. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма – ответы на глобализацию) / Ульрих Бек; [пер. с нем. А. Григорьева, В. Седелника]. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.

6. Шепелев М. А. Политическая система мондиализма / М. А. Шепелев // Политический менеджмент. – Киев: Украинский центр политического менеджмента. – 2008. – № 5. – С. 151–160.
7. Шабров А. Ф. Политическое управление: проблема стабильности и развития: [монограф.] / А. Ф. Шабров. – М.: Интеллект, 1997. – 200 с.
8. Цивилизационные модели современности и их исторические корни / [Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. В. Павленко и др.]. – К.: Наукова думка, 2002. – 632 с.
9. Глобальное сообщество: Картография постсовременного мира: [сб. науч. трудов] / рук. проекта, сост. и отв. ред. А. И. Неклесса. – М.: Восточная литература, 2002. – 464 с.
10. Аннан К. Доклад Генерального секретаря о работе Организации Объединенных Наций. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. 57-я сессия. Дополнение №1 [Электронный ресурс] / К. Аннан // – Режим доступа: www.un.org/russian/document/sreport/a-61-1/a-61-1.doc
11. Global Civil Society: 2001. / H. Anheier, M. Glasius, M. Kaldor (eds) / [A Giddens (Foreword)]. – Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. – 348 p.
12. Стрженева М. Международные общества хозяйствующих субъектов [Электронный ресурс] / М. Стрженева // Pro et Contra. – Осень 2002. – Том 7. – №4: Внешняя политика нового века. – Режим доступа: <http://www.carnegie.ru>
13. Неклесса А. Трансформация истории / Александр Неклесса // Новый мир. – №9. – 2002. – С. 8–15.
14. Хабармас Ю. Демократия. Разум. Нравственность: Лекции и интервью Москва, апрель 1989 г. / Юрген Хабармас; [ред. кол.: Н. В. Могрошилова (отв. ред.) и др.; Российская Академия Наук, Институт философии]. – М.: Наука, 1992. – 176 с. – (Философы современного мира: Лекции в институте философии АН СССР).
15. Иванов И. С. Внешняя политика России в эпоху глобализации: статьи и выступления / И. С. Иванов. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 415 с.
16. Этьюни А. От империи к сообществу: новый подход к международным отношениям / А. Этьюни; [пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева]. – М.: Ладомир, 2004. – 342 с.
17. Хайек Ф. А. Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хаек; [пер. с нем.]. // Новый мир. – 1991. – №7 – С. 177–230; – №8 – С. 181–233.
18. Поппер К. Открытое общество и его враги / Карл Поппер – Т. I.: У полони Платонових чарів; [пер. з англ. О. Коваленко]. – К.: «Основи», 1994. – 444 с.
19. Поппер К. Р. Демократия и народовластие / К. Р. Поппер; [пер. с англ.]. // Новое время. – 1991. – № 8. – С. 42–44.
20. Шаповаленко М. Политическое развитие современных переходных обществ: теоретические подходы и основные тенденции / М. Шаповаленко: [Монография]. – Харьков: Изд-во ХНУВД, 2007. – 340 с.
21. Бабкіна О.В. Особливості політичної трансформації на постсоціалістичному просторі: підходи до осмислення / О.В. Бабкіна // Трансформація політичних систем на постсоціалістичному просторі: Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції: 8–9 лютого 2006 р. / [Укладач: Г.О. Нестеренко; Редакція: В.П. Бех]. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – С. 8–16.
22. Мироненко А. Н. Проблемы ядерного века и пути их решения: [монограф.] / А. Н. Мироненко. – К.: Наукова думка, 1989. – 344 с.
23. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи; [пер. с англ.; общ. ред., вступ. статья Д. М. Гвишиани]. – М.: Прогресс, 1990. – 312 с.
24. Шепелев М. А. Глобализация управления как метатенденция современного мирового развития: монография / М.А. Шепелев. – К.: Генеза, 2004. – 512 с.

Андрущенко Т.В. Проблемы управления цивилизационными процессами в период глобализации

Анализируются противоречия глобального развития цивилизации, их решение управленческими и организационными средствами.

Ключевые слова: человек, общество, глобализация, культура, развитие.

Andrushchenko, T.V. Problems of management civilization processes in the period of globalization

Contradictions of global development of civilization, their resolution by management and organizational means are analyzed.

Key words: human, society, globalization, culture, development.

УДК 32.019.51

Висоцький О.Ю.

Поняття легітимації політичної влади: сутність та зміст

З'ясовано сутність та зміст поняття легітимації політичної влади. Доведено, що це поняття позначає процес, який включає дві взаємодіючі та взаємоспрямовані складові, – з одного боку, діяльність суб'єктів політики з забезпечення легітимністю своїх претензій на владу, а з іншого – визнання достатньої виправданості цих претензій суспільством.

Ключові слова: поняття легітимації політичної влади, суб'єкти політики, легітимність, суспільне визнання, легітимаційна політика, значущість.

Одним із головних питань будь-якого дослідження є концептуалізація понять. Усі поняття, які використовуються в процесі постановки та осмислення наукової проблеми, потребують пояснення. Особливо тому, що вони виконують роль не лише засобів опису, а й інструментів отримання наукових результатів. «Значущість будь-якого соціального поняття обумовлена його здатністю виражати певні аспекти соціальної реальності» [21, с.12], – зазначає В.Г.Ледаєв. При цьому слід зауважити, що скільки б не пояснювався зміст та значення того чи іншого поняття, завжди буде залишатися проблема адекватності відображення об'єктивної реальності. Разом з тим, некоректно сформоване поняття може серйозно загрожувати плідному осмисленню досліджуваних процесів.

Мета статті – визначити сутність та зміст поняття «легітимація політичної влади». Оскільки ключовим компонентом терміну «легітимація політичної влади» є поняття легітимації, безпосередньо розпочнемо з його аналізу. Термін «легітимація» пов'язаний зі словами «легітимний», «легітимність» та досить широко використовується в сучасному науковому та практичному політичному дискурсі. Так, на сьогодні у світі існує більше тисячі робіт, лише в назвах яких зустрічається поняття «легітимація».

Одними з перших, хто дав чітке та переконливе тлумачення легітимації, на нашу думку, були П.Л.Бергер та Т.Лукман. У своїй книзі «Соціальне конструювання реальності», яка вперше побачила світ у 1966 р., вони довели важливість та необхідність легітимації для будь-якої соціальної діяльності, соціальних відносин, суспільства у цілому та, відповідно, політичної практики як складової суспільної взаємодії. Легітимація, в їхньому розумінні, виступає як способи пояснення і виправдання суспільних і політичних інститутів, як їхня когнітивна та нормативна інтерпретація. Будучи певним регулятором суспільних відносин, легітимація як пояснення й оцінювання соціально-політичної реальності є основою здійснення ефективних перетворень політичними силами й стабільності в суспільстві [6, с.27]. Як зазначають П.Л.Бергер та Т.Лукман, «легітимація говорить індивіду не тільки чому він повинен чинити ту або іншу дію, але і те, чому речі є такими, якими вони є» [1, с.153].

Оскільки термін «легітимація» є похідним від поняття «легітимність», а їхні денотати співвідносяться як процес та його результат, також доцільним у контексті осмислення легітимації влади уявляється тлумачення поняття «легітимність». У науковий обіг соціальних та гуманітарних наук його ввів німецький соціолог М.Вебер, запозичивши у німецького теоретика права Г.Єллінека [9, с.111] та, можливо, у Г.В.Ф.Гегеля. Як відомо, Г.В.Ф.Гегель в «Основах філософії права» (1820 р.) застосовує термін «легітимність» щодо держави та її правителя, розуміючи під цим терміном визнання їх з боку народу та інших держав [12, с.287–288].

У Г.Єллінека «легітимність» означала правомірність у природно-правовому сенсі, тобто відповідність соціальної практики уявленню більшості її суб'єктів про справедливість або розумність такої практики [17, с.230–232; 9, с.112]. На відміну від Г.Єллінека, М.Вебер інакше та, у цілому, ширше інтерпретує легітимність, пов'язуючи